

Župnik, kanonik in astronom

**Janez Jakob Olben**  
(Kranj 1643–St. Florian/Linz 1725)

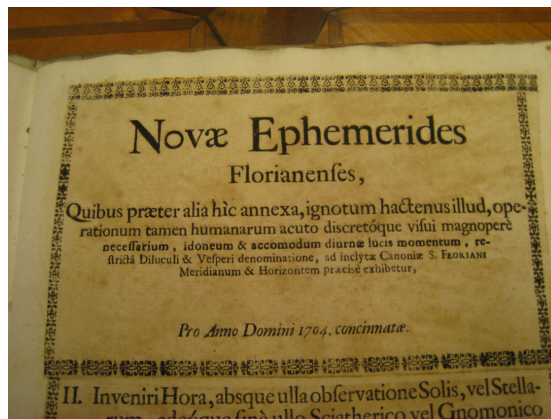
Že leta 1974 je dr. Vladimir Murko v *Zborniku za zgodovino naravoslovja in tehnike* (Slovenska matica, Ljubljana) pisal o starejših slovenskih astronomih in tam v nekaj vrsticah omenil, da je v začetku 18. stoletja v Zgornji Avstriji v samostanu St. Florian pri Linzu deloval slovenski astronom Janez Jakob Olben, rojen v Kranju. Odpravil sem se tja naravnost v samostansko knjižnico in res ugotovil, da gre za našega učenjaka, ki je na področju astronomije opravil pomembno delo.

Knjižnica hrani glavno in edino tiskano Olbenovo delo *Nove florijanske efemeride*, ki so izšle leta 1704 v Linzu.

Te efemeride so velike znanstvene vrednosti. Imel sem jih v rokah, videl od blizu, zato lahko dam takšno izjavo.



*Del avguštinskega samostana St. Florian pri Linzu s cerkvijo, kjer je Olben preživel zadnja leta svojega življenja.*

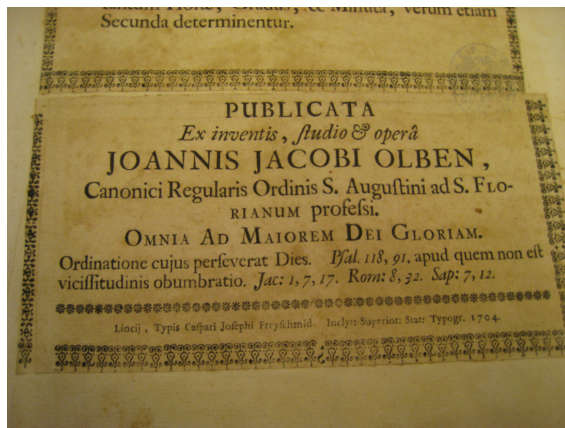


*Nove florijanske efemeride - zgornji del naslovnice z opisom vsebine in leta izdaje knjige.*

J. J. Olben se je rodil 5. 7. 1643 v premožnejši sitarski družini v Kranju. Na Dunaju je končal teološko fakulteto in bil nato posvečen v duhovnika. Kot pridigar je večinoma deloval v mestu Passau in okolici.

Dosegel je pomembne cerkvene položaje in bil zelo spoštovan cerkveni dostojanstvenik. Ves čas cerkvene službe se je precej ukvarjal z matematičnimi računi, neposredno povezanimi z astronomijo. Da bi se popolnoma posvetil znanosti, se je odpovedal duhovniškemu poklicu in leta 1702 vstopil med avguštince v njihov samostan v St. Florianu. Tam je ostal vse do svoje smrti 10. 6. 1725.

Olben se je poleg matematike in astronomije ukvarjal tudi s fiziko in kemijo – bolj alkimijo in še z drugimi mejnimi znanstvenimi panogami, kar pa je bilo tedaj povsem običajno. Bil je še pravni svetovalec pri gradnji številnih cerkva v okolici Passaua in pri restavracijskih delih v notranjosti cerkve v St. Florianu. Imel je tudi zelo bogato lastno knjižnico.



*Nove florijanske efemeride - spodnji del naslovnice s predstavitvijo avtorja.*

•

V *Novih florijanskih efemeridah* je na 12 velikih straneh objavil osnovne podatke o dnevni svetlobi (čase vzidov in zaidov Sonca ter trajanje dneva za vse datume v letu itn.), izračunane za zemljepisno lego in obzorje St. Florianu. Gre za enega kapitalnih del, ki ga je napisal kak Slovenec. Zato smo lahko upravičeno ponosni na učenega avtorja in njegov znamenit izdelek.

•

Recimo, da imajo Ljubljanci v zavesti svojega starejšega astronoma Jakoba Straussa, ki je pisal o mogočni repatici v letu 1577, Mariborčani svojega Andreja Perlaha, ki je okoli 1520 med prvimi na svetu izdajal efemeride in almanahe, Mengšani svetovno znanega Ferdinanda Avguština Hallersteina, ki je svoj čas vodil pekinški astronomski observatorij, Radovljičani svojega teologa in naravoslovca Jožefa Pfeiferja, ki je sredi 18. stoletja pisal o Soncu, Luni, zvezdah in pojavih na nebu, pa imajo Kranjčani svojega znamenitega računarja Olbna.



*Del samostanske stavbe v St. Florianu z obsežno in znamenito knjižnico v prvem nadstropju, kjer tudi hranijo Olbnove Efemeride.*

•

Tekst: *Marijan Prosen*

Slike: *Maja Prosen*

Radovljica/Kranj, december 2015